

Nr 46.

Ankom till riksdagens kansli den 19 mars 1943 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till folkköksverksamhet.

(2:a avd.)

I propositionen nr 10 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 8 januari 1943, föreslagit riksdagen att godkänna av chefen för folkhushållningsdepartementet angivna riktlinjer för beviljande av statsbidrag åt kommuner för vissa kostnader för utspisning vid folkkök.

Förhållandena på livsmedelsförsörjningens område och prisstegringarna å livsmedel och bränsle ha föranlett överväganden om icke särskilda åtgärder äro eller kunna bliva påkallade för att, särskilt för de mindre bemedlade, underlätta möjligheterna att erhålla lagad mat. Inom *livsmedelskommissionen* ha med denna utgångspunkt gjorts undersökningar om behovet av inrättande av s. k. folkkök. Därvid har framkommit, att något aktuellt behov av folkkök icke ansetts föreligga, men att, om förhållandena förändra sig till det sämre, en folkköksorganisation snart nog kan visa sig nödvändig. Särskilt har påpekats att ej blott skärpta regleringsåtgärder och ökad prisstegring å de viktigare livsförnödenheterna utan även inträdandet av en mera omfattande arbetslöshet eller begränsning av de enskilda hushållens möjligheter att erhålla bränsle, gas eller elektricitet för matlagningsändamål kunna aktualisera behovet av folkkök. Även om förhållandena för närvarande icke vore så allvarliga, att folkkök omedelbart borde komma till stånd, har det, med hänsyn till att vårt försörjningsläge inom skilda områden hastigt nog kunde undergå en försämring, synts vara välbetänkt att redan nu vidtaga erforderliga planläggningsåtgärder för genomförande av en folkköksorganisation.

Departementschefen anför för egen del i huvudsak följande.

Vad själva planläggningen angår synas de av livsmedelskommissionen uppdragna linjerna böra tillämpas. Sålunda bör utredas vilka befolkningsgrupper samt antalet konsumenter som kunna väntas komma att anlita folkköken. Vidare bör planläggningen omfatta undersökningar av frågor om lokaler och utrustning samt sättet för folkkökens drift. Särskilt beaktande torde därjämte böra ägnas åt spörsmålet om en samordning av för folkköken

erforderliga anordningar med de åtgöranden som ur civil försvarsberedskapssynpunkt kunna vara påkallade.

Livsmedelskommissionen och de hörda myndigheterna utgå från att folkköken böra drivas såsom kommunala inrättningar, och livsmedelskommissionen ifrågasätter därjämte för vinnande av detta syfte, huruvida icke särskild lagstiftning angående skyldighet för kommun att anordna folkkök bör komma till stånd. Kommissionen vill dock icke förordna sådan lagstiftning, enär kommunerna torde vara villiga att, därest statsbidrag erhålles för vissa kostnader, på frivillighetens väg medverka till inrättande av folkkök. Även jag finner det lämpligt, att folkköksverksamheten anförtros kommunala organ, särskilt med tanke på att inom vissa kommuner åtskilliga anstalter redan träffats för planläggning av en sådan verksamhet. Någon särskild lagstiftning om skyldighet för kommun att anordna folkkök anser jag icke vara påkallad. Kungl. Maj:t torde nämligen äga befogenhet att med stöd av 2 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter föreskriva, att kommun skall inrätta folkkök.

Livsmedelskommissionen har framhållit, att folkköken knappast kunna väntas fylla sin uppgift, om icke de mindre bemedlade befolkningsgrupperna erhålla möjlighet att anlita desamma till nedsatta priser och att kommunerna i allmänhet torde sakna möjlighet eller vilja att ensamma svara för kostnaderna för sådan prisnedsättning. Därför ifrågasätts särskilda statsbidrag för dessa kostnader.

I den händelse tidslaget skulle kräva inrättandet av folkkök synes man böra utgå från att de mindre bemedlade skola kunna från dessa erhålla lagad mat till priser, som understiga självkostnaderna. Huruvida en dylik prisnedsättning bör stå till buds under alla förhållanden torde dock kunna ifrågasättas; är anledningen till att folkkök inrättas att söka exempelvis i brist på bränsle för matlagningsändamål, lärer någon prisnedsättning i och för sig knappast vara motiverad. I regel synes man dock böra räkna med att prisnedsättning skall kunna medgivas. Vederbörande kommuner synas emellertid knappast kunna med stöd av nyssnämnda lag om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter åläggas att svara för de kostnader, som kunna komma att uppstå till följd av sådana prisnedsättningar. På grund härav kommer det att vara beroende av vederbörande kommuner, huruvida från folkkök skall verkställas utspisning till nedsatta priser. Det måste vid sådant förhållande anses tillrådligt att genom beviljande av statsbidrag stimulera kommunerna att frivilligt åtaga sig viss del av kostnaderna för sådan prisnedsättning som här avses. Då dessutom ett fastslående av statens avsikt att bevilja statsbidrag redan i det förberedande skede, vari frågan om inrättande av folkkök nu befinner sig, kan påverka kommunernas beredvillighet att medverka till den fortsatta planläggningen av folkkökens organisation, är jag nu beredd att tillstyrka att statsbidrag må kunna utgå för ändamålet.

Att fastställa några mera detaljerade regler för åtnjutande av statsbidrag torde för närvarande icke vara möjligt. För att kommun skall erhålla statsbidrag till kostnader för folkkök synas emellertid följande huvudgrunder böra uppställas. Bidrag skall kunna utgå, sedan Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd myndighet funnit behov av folkkök föreligga inom vederbörande kommun samt därjämte skäl föreligga för prisnedsättning. Till skillnad mot eljest gällande regler, att krisåtgärderna inom en kommun skola

handhavas av kristidsnämnden, synes med hänsyn till de särskilda insikter som fordras för att leda en folkköksverksamhet kommunen böra äga bestämma, att ledningen av verksamheten skall utövas av en särskild styrelse, vilken i sig innesluter representanter för såväl kristidsnämnd som, därest arbetslöshet medverkat till folkkökets tillkomst, arbetslöshetskommitté. På sätt socialstyrelsen och utrymningskommissionen förordat böra även företrädare för kommunens fattigvårdsstyrelse och lokala utrymningsmyndigheter vara ledamöter av folkköksstyrelsen, så att de speciella synpunkter som dessa representanter företråda kunna vinna erforderligt beaktande vid folkkökens organisation, utrustning och drift. På folkköksstyrelsen bör ankomma att efter grunder som bestämts av Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande av annan myndighet besluta om vilka befolkningsgrupper, som skola tillhandahållas mat till nedsatta priser. Tillträde till folkköken bör mot full ersättning stå även andra kommunens medlemmar till buds. Å styrelsen skall vidare ankomma att i enlighet med föreskrivna grunder bestämma storleken av den prisnedsättning som därtill berättigade skola åtnjuta.

Statsbidrag bör i enlighet med vad jag förut framhållit utgå för viss del av de kostnader som uppstå för kommunerna för prisnedsättningen åt vissa befolkningskategorier. Om det befinner lämpligt att genomföra prisnedsättning, synes det vara rättvist, att samtliga kommuner, oavsett skatteunderlag, erhålla statsbidrag efter enhetliga grunder. På sätt livsmedelskommissionen i första hand föreslagit synes statsbidraget böra fastställas till 50 procent av det belopp, varmed prisnedsättning beviljas, dock icke å kostnad för prisnedsättning, som överstiger hälften av självkostnaden för utspisningen. Med självkostnad förstås därvid utgifter för ingredienserna i maten, personalkostnader, eventuella hyror och dylika rörliga kostnader, men icke kostnader för amortering av utrustning och andra inventarier. Genom att fixera en bestämd gräns för statsbidragets storlek synas kommunerna erhålla en fastare utgångspunkt för bedömandet av de kostnader för folkköken, vilka kommunerna själva äro skyldiga att bestrida, än om statsbidraget skulle utgå i förhållande till skatteunderlaget. Där synnerliga skäl föreligga, exempelvis särskilt högt skattetryck eller ovanligt höga kostnader för folkkökens anordnande och utrustning, böra statsbidrag efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall kunna tillerkännas kommun för kostnaderna för prisnedsättning till högre procenttal än förut angivits, dock högst 75 procent av det belopp, varmed prisnedsättning beviljas, ävensom för andra kostnader än för prisnedsättning. Även i dessa fall torde statsbidrag för prisnedsättning böra begränsas till högst hälften av självkostnaden för utspisningen.

Då några kostnader för statsverket för här skisserade statsbidrag icke komma att uppstå, förrän inrättande av folkkök blir aktuellt, erfordras för närvarande icke något särskilt anslag å riksstaten för ändamålet. För den händelse medel skulle bliva behöfliga, torde Kungl. Maj:t få tillgodose dylikt behov genom anlitande av lämpligt förskottsstatsanslag.

Utskottet, som icke funnit något att erinra mot de av departementschefen *Utskottet.* för ifrågasvarande verksamhet angivna riktlinjerna, hemställer,

att riksdagen må godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 8 ja-

nuari 1943 angivna riktlinjer för beviljande av statsbidrag
åt kommuner för vissa kostnader för utspisning vid folkkök.

Stockholm den 19 mars 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i
Malmö, *Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Torsten Ström, Bernhard Nilsson, Gustaf
Karlsson, Åqvist, Boman, Ekströmer* och *Persson* i Skabersjö; samt
från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Eriksson* i Stockholm,
Svensson i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Falla, *Isacsson, Hansson* i
Rubbestad, *Wallenheim, Staxäng, Viklund, Åkerström* och *Barnekow*.
